

Bevezetés: A pszichoanalitikus valláspszichológiáról

Szinte biztos, hogy a pszichoanalitikus valláspszichológia hallatán a legtöbbször a freudi valláspszichológia jut eszébe. A pszichoanalízis területén jártas olvasó azt is tudhatja, hogy Freud vallással kapcsolatos állásfoglalásai meglehetősen kritikusak és radikálisak voltak. Valószínűleg csak igen kevesen gondolnak arra, hogy a pszichoanalízisnek létezett egy olyan vonulata is, amelynek képviselői jóval nyitottabban viszonyultak a vallás pszichológiájához. E képviselők a vallásos élmények egyfajta pozitív és nem reduktív pszichoanalitikus megközelítését szorgalmazták.

Már Freud korában is szép számmal akadtak, akik a pszichoanalízis mellett elkötelezve, ám Freud vallással kapcsolatos gondolatait kritizálva dolgoztak ki elméleteket a vallás és a hit pszichoanalitikus relevanciájáról. E kutatók legkorábbi képviselői közé tartozott a svájci pszichoanalitikus Oskar Pfister. Szabó Dóra *Oskar Pfister pszichoanalitikus vallásértelmezése* című tanulmányában betekintést nyújt ebbe az alternatívának nevezhető pszichoanalitikus valláspszichológiába, ugyanakkor megismerteti az olvasóval a svájci pszichoanalitikus és Freud viszonyát is. Érdekes módon Freud érdeklődéssel fogadta Pfister újító meglátásait, és bár összességben nem értett velük egyet, mégsem utasította el Pfistert úgy, mint más, lázadó kollégákat, például Jungot.

E korai pszichoanalitikus valláspszichológiai vizsgálódások igen sokszor nem az egyénre, hanem annak kollektív tartalmaira helyezték a hangsúlyt, és részben Freuddal egyetértésben a nagy mítoszok és a Biblia történeteinek pszichoanalitikus keretbe helyezésére vállalkoztak. Ez is a pszichoanalitikus valláspszichológia egy változata volt, amelyben a mitológiai és bibliai történetek egyéni pszichodinamikák illusztrálására és megértésére szolgáltak. Karl Abraham, Otto Rank és Herbert Silberer mellett ennek az iránynak az egyik legismertebb képviselője Szondi Lipót volt. Moshe Kones *Káin leszármazottjai (Cain's Descendants)* című angol nyelvű írásában a sorsanalízis ez irányú örökségébe vezeti be az olvasót, kevésbé ismert ótestamentumbeli narratívák bemutatásával és elemzésével.

Voltak és vannak azonban olyanok is, akik számára a freudi vallásértelmezés bizonyos tekintetben megőrizte relevanciáját, különös tekintettel a valláspatológia világára. Marcelo Gomes *A vallási trauma elemzése pszichoanalitikus szemszögből (An Analysis of Religious Trauma Through a Psychoanalytic Lens)* című angol nyelvű munkájában a vallási trauma természetét állítja középpontba, amelynek értelmezése

során klasszikus pszichoanalitikus elméleteket is alkalmaz. Ezt egészíti ki a tárgykapcsolatelméleti teoretikusok valláspszichológiai megközelítéseivel, amelyek mára a pszichoanalitikus valláspszichológia egyik legkiforrottabb és legígéretesebb irányát képviselik.

Nem túlzás azt állítani, hogy a tárgykapcsolatelméleti valláspszichológia – melynek korai képviselői Donald Winnicott és Ana-Maria Rizzuto voltak – tekinthető ma a pszichoanalitikus valláspszichológia legprogresszívebb változatának. Sütő Bertalan Balázs és Gyimesi Júlia erről az irányról számol be „*Isten van valamiként...*” *Isten-ember kapcsolat a valláspszichológiában és a mentalizáció elméletének valláslélektani alkalmazása* című írásukban. E tanulmányban nemcsak az isten-ember kapcsolat tárgykapcsolati, hanem mentalizációelméleti megközelítéseinek eredményeiről és kihívásairól is olvashatunk.

Végül, de nem utolsósorban Ita Mariann az úgynevezett *negatív és a spirituálisan szenzitív pszichoanalízist* hasonlítja össze cikkében, amely egyfajta kitekintésnek is felfogható a hagyományos értelemben vett pszichoanalitikus valláspszichológia világából. A spirituálisan szenzitív pszichoanalízis példáján keresztül ízelítőt nyújt az olvasónak abból a – napjainkban egyre népszerűbb – irányból, amelynek képviselői integrálni kívánják Freud tanát egyfajta posztmodern spiritualitással. A Julie Reshe által bevezetett negatív pszichoanalízis ezzel szemben még Freudnál is pesszimistábban látja az egyént, és illúzióknak tekinti annak pozitív lehetőségeit.

A szerkesztő reményei szerint e tanulmányok meggyőzik az olvasót arról, hogy napjainkban is van helye a pszichoanalitikus valláspszichológiának, és hogy érdemes azt Freud tanaitól elkülönítve, egy alternatív, a vallásos élmény fenomenológiáját is szem előtt tartó irányként kezelni.

Köszönet illeti a Pécsi Tudományegyetem Elméleti Pszichoanalízis Doktori Programjának hallgatóit, Almási Zitát, Csizmadia Ráhelt, Ford Noémit, Incze Adrienn, Jakobovits Kittit, Kormányos Ákost, Szabó Orsolyát és Varga Katalint, akik közreműködtek a szám szerkesztésében. Hálával tartozunk a Pázmány Péter Katolikus Egyetemnek is, amely helyet adott az *Új perspektívák a valláspszichológiában* című konferencia pszichoanalitikus valláspszichológiai szekciójának, ahol többek között e szám szerzői is megoszthatták gondolataikat.

Gyimesi Júlia